

Диана Иванова. Недописани страници към историята на новобългарския книжовен език. II част. Щрихи към палитрата на българското слово (XVII – XX век). Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2017, 281 стр. ISBN 978-619-202-270-9

След публикуването на първата книга от поредицата *Недописани страници към историята на новобългарския книжовен език. I част. Славянски ракурси* (Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2008), съдържаща проучвания на славянските културни и езикови контакти през Възраждането, излезе и втората книга от същата поредица, озаглавена *Недописани страници към историята на новобългарския книжовен език. Щрихи към палитрата на българското слово (XVII – XX век)* (2017). Автор на двете книги е проф. д.ф.н. Диана Иванова, специалист по история на новобългарския книжовен език, чиито изследвания в областта на историческата лингвистика (Предвъзраждане и Възраждане) са познати в България и в чужбина.

Във втората си книга Д. Иванова включва тематично подбрани проучвания върху неразработени и същевременно важни за историята на българския книжовен език (БКЕ) теми, свързани с естетическата функция на книжовния език и с изграждането на художествения стил в един продължителен период (от неговите наченки през XVII век докъм края на XX век).

Книгата (281 с.) се състои от предговор, увод и пет основни части, обединени от обща проблематика: *Предвъзраждане, или за българското езиково зазоряване* (с. 31 – 76), *Възрожденски ракурси* (с. 77 – 98), *Ролята на художествената литература за развитието на новобългарския книжовен език и стиломото му изграждане* (с. 99 – 136), *Съвременни ракурси: майстори на българското слово* (с. 137 – 224) и *Поезия, сътворена по каноните на красотата* (с. 225 – 251). Към техническия апарат на съдържанието са включени две резюмета (на английски и на руски), списък на използваната литература, библиографска справка и показалец на личните имена.

В теоретичен план авторката се спира на специфичните моменти при формирането на новобългарския книжовен език (НБКЕ): дълъг и сложен процес, чиято предистория започва в началото на XVII век с появата на дамаскините, писани на говорим език, съчетан с традицион-

ни елементи. Паралелно върви и неговата обработка, в резултат на което възникват и отделните му стилове. Както подчертава Д. Иванова, тези ранни опити за облагородяване на изразните средства, макар да са стихийни и несистемни, не бива да се омаловажат. Освен познавателна те са изпълнявали и естетическа функция, украсявали са текста и са го издигали стилистично. Дамаскинарите (повечето от тях анонимни) са оставили общ почерк (като калиграфия, графика, правопис, езикови и стилистични черти), по който отделните книжовни средища са се отличавали помежду си, а самите текстове, както отбелязва авторката, разкриват начините, по които книжовниците дамаскинари са украсявали езика на дамаскините.

Един от добрите познавачи на проблематиката за традицията и приемствеността в НБКЕ, Д. Иванова представя приемствеността в областта на българската художественоизразна традиция, а новобългарските ръкописни сборници от XVII в. разглежда като мост, през който се пренасят стилистични средства от средновековната поетика. Превеждайки или преписвайки, дамаскинарите внасят елементи на нова образност и в значителна степен заменят старата поетика с нова. Но същевременно те запазват поетичните средства от традиционната литература – словесни двойки, епитети, етимологически фигури, сравнения и метафори, възклицания, реторични въпроси, характерна ритмика, и им вдъхват нов живот в създадената нова езикова ситуация. Това е новаторски подход на пресъздаване на поетичните фигури от старите текстове, но чрез нови езикови и изразни ресурси. По този начин се осъществява първият опит за синтез между изразните възможности на говоримия език с богатото старобългарско наследство.

Присъствието на пресътворените изразни средства обогатява книжовния език и през следващите векове – XVIII и най-вече през XIX век, когато в условията на засилените процеси на формиране на самия книжовен език и на възникването на оригинални художествени творби се осъзнава и неговата същност – да бъде не само достъпен и разбираем за читателите, но да бъде украсен, да изпълнява естетически функции. За целта Д. Иванова привежда образци на автори от Възраждането, които допринасят не само за нормативното изграждане на книжовния език, но и за неговото стилистично устройство чрез разнообразяване и разширяване на стиловия регистър.

В обсега на вниманието на авторката е доста голям темпорален отрязък (от близо четири века), през който протичат многообразни процеси, отразяващи промените в различни периоди от българския книжовноезиков развой. Предмет на изследване са главно въпроси, свързани с езико-

вите концепции на автори и школи, както и езиково-стилистичните особености на литературните творби от съответната епоха. В отделните части на книгата се очертават конкретните книжовни прояви и водещите тенденции в тях, както и характерът на техния език и стил. Въз основа на анализа на най-значими за времето творби от различни хронологически срезове авторката ясно очертава панорамната картина на общото книжовноезиково и стилово развитие през дадения период, а от друга страна – при съпоставяне на художествените творби се открояват уникалните особености и индивидуалните приноси на всеки автор за издигане на стилового равнище на българския книжовен език.

Сред тях е яркият пример на Софроний, който допринася за ранната интелектуализация на НБКЕ в началото XIX век. Следващото поколене творци, стъпвайки върху традициите на предходниците, слагат фундамента на оригиналната художествена литература (в книгата това се илюстрира чрез очерците за П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев). Сред анализиранияте литературни текстове намират място и преводните произведения, които не само способстват за запознаване на приемащия социум с идейно-естетическите ценности на чуждестранната литература, но се превръщат в съществен фактор на развитие и обогатяване на родната литература. В този процес преводите играят важна роля в развитието на изразните средства във възприемащия език, затова авторката отделя място и на превода като феномен в историята на НБКЕ (преводни литературни произведения се правят от гръцки, от славянски и западноевропейски езици). В това отношение се посочва преводното творчество на М. Балабанов, както и на преводачите на библейски книги през Възраждането (Неофит Рилски, К. Фотинов, П. Р. Славейков и др.).

Застъпените в книгата теми и анализът на езиковите и стилистичните достойнства на подбраните автори и творби в книгата имат за цел да представят постъпателните процеси на формиране на българския художествен стил и извървения нелек път в търсенето на начини и средства за облагородяване на българското слово. С отдаденост и съзнание за дълг българските книжовници и писатели поемат мисията на духовни водачи през вековете, запазвайки вече съграденото и наследеното, но добавяйки и своя принос, за да го ползват следващите поколения творци. Изводът, който авторката прави след първите три глави, е, че с индивидуални и колективни усилия българската възрожденска интелигенция създава обработен, пълноценен книжовен език, който стои в основата на изграждането на българската духовна култура на новото, модерно време – XX век.

В последните две части са представени белетристи и поети, достигнали до върховете на художественото майсторство. В пъстрата палитра на тяхното творчество се оглежда цялото богатство на българската словна съкровищница, а българското слово – непреходно и вечно, оживява в най-прекрасните си думи и форми. Обект на внимание са поетичните творби на Патриарха на българската литература – Ив. Вазов, на Кирил Христов, Димчо Дебелянов и Николай Лилиев. Белетристиката е представена от творчеството на увлекателния разказвач и живописец на българското художествено слово Йордан Йовков, от историческите повествования на Змей Горянин, от класика Емилиян Станев и др. Отделено е място и на стилистиката на библейското слово, използвано в художественото творчество на посочените писатели и поети от XX век.

В заключение можем да се позовем на констатацията на авторката, че разглежданата книга чрез своите ескизи допълва картината на онези процеси, които видимо и невидимо са оформяли българския книжовен език. Неговите създатели през XIX век неуморно са работили на книжовното поле, за да удовлетворяват духовните потребности на възрожденския българин, а творците от модерния XX век са създавали естетически вкус у читателите, като са облагородявали словото, за да бъде още по-богато и по-красиво.

Детелина Овчарова